
Jubileuszowa Sesja Norwidowska.

Biuletyn Polonistyczny 14/42, 6-12

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

VII. Biblioteka

VIII. Wydawnictwa

Redakcja czasopisma "Pamiętnik Literacki"

Redakcja czasopisma "Teksty"

Redakcja czasopisma "Biuletyn Polonistyczny"

Ponadto w Instytucie istnieją zespoły badawcze do opracowania syntez i podręczników: do prac nad syntezą literatury polskiej XIX w., XX w. oraz do prac podręcznikowych.

B. Pion Językoznawstwa

I. Zakład Językoznawstwa

1. Pracownia "Ogólnosłowiańskiego Atlasu Językowego"
2. Pracownia Językoznawstwa Polskiego
3. Pracownia "Słownika Polszczyzny XVII wieku"

II. Zakład Języka Polskiego - Kraków

1. Pracownia Języka Staropolskiego
2. Pracownia Dialektologii Polskiej
3. Pracownia Onomastyki Polskiej
4. Pracownia Składni Języka Polskiego
5. Pracownia Budowy Gramatycznej Współczesnego Języka Polskiego

III. Pracownia Słownika Polszczyzny XVI wieku - Toruń

z zespołami w: Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu

IV. Pracownia Językoznawstwa Stosowanego - Poznań

V. Pracownia "Słownika Łaciny Średniowiecznej" - Kraków

JUBILEUSZOWA SESJA NORWIDOWSKA

Z okazji 150 rocznicy urodzin Cypriana Norwida odbyła się w dniach 23-25 września rb. organizowana przez Instytut Badań Literackich PAN trzydniowa Sesja Naukowa poświęcona przeglądowi stanu badań oraz prezentacji aktualnie prowadzonych prac nad twórczością poety. Oprócz uczestników krajowych, reprezentujących wszystkie środowiska polonistyczne, w Sesji wzięli udział przedstawiciele literatury, teatru, prasy, a także badacze zagraniczni i tłumacze poezji Norwida.

- W toku Sesji zaprezentowane zostały następujące referaty:
Mieczysław Jastrun
/Warszawa/	- O czytaniu poety
Doc. dr Zofia Stefanowska
/IBL, Warszawa/	- Norwidowski Farys
Prof. dr Irena Sławińska
/KUL, Lublin/	- Rzeźba czasu w teatrze Norwida
Dr Sławomir Świątek
/UL, Łódź/	- Świadomość dramatyczna Norwida
Doc. dr Michał Głowiński
/IBL, Warszawa/	- Norwida wiersze-przypowieści
Dr Zdzisław Łapiński
/IBL, Warszawa/	- "Spółczesny ekstrem". Kartka z historii idei
Doc. dr Maria Grzędzielska
/UMCS, Lublin/	- Nie nawiązane ogniwo rozwojowe poezji
Prof. dr Bronisław Biliński
/PAN, Rzym/	- Norwid w Rzymie i Rzym u Norwida
Dr Zofia Trojanowiczowa
/UAM, Poznań/	- Norwid o Mickiewiczu

M. J a s t r u n przedstawił propozycję lektury i interpretacji twórczości Norwida jako ujętego w formy romantyczne "spisku" antyromantycznego. Romantyczny mit o poezji jako bezpośrednim wyrazie uczuć i o wyższości poezji bezpośredniej nad refleksyjną zaciążył na recepcji twórczości Norwida, przesłaniając jej rzeczywisty charakter. Emocjonalny typ odbioru poezji utrudnia dostęp do dzieła Norwida, które należy odczytywać poprzez doświadczenia poezji nowszych czasów; dopiero przy takiej lekturze bowiem ujawnia się nowatorstwo poety, widoczne zarówno we wrażliwej świadomości formy, jak i wiedzy o możliwości narodzin treści z formy.

Doc. dr Z. S t e f a n o w s k a, przeprowadzając analizę Norwidowskiej "Rzeczy o wolności słowa", wskazała kilka możliwości i kilka wzajem się dopełniających płaszczyzn interpretacji utworu jako: a/ romantycznej opozycji przeciw racjonalistycznemu progresywiizmowi; b/ jako historiozoficznego zarysu dziejów ludzkości i próby budowy systemu filozoficznego wywiedzonego z semantyki; c/ jako krytyki kultury romantycznej i cywilizacji XIX-wiecznej. Autorka ukazała we wnioskach, w jaki sposób

u tego przenikliwego krytyka romantyzmu przejawiało się doświadczenie intelektualne romantyków oraz romantyczny styl myślenia, obecny zwłaszcza w podjętej próbie stworzenia systemu historyczofizycznego.

Dyskusja nad oboma referatami rozwijała się wokół kwestii przynależności Norwida do romantyzmu lub jego odrębności i opozycyjności wobec tego prądu.

Referat prof. dr I. S i a w i ń s k i e j przyniósł obfity rejestr problemów badawczych dotyczących romantycznej i postromantycznej filozoficznej koncepcji czasu i sposobu wykorzystania momentów czasowych w dramatach Norwida. Formułując tezę o synkretyzmie ujawnionym w Norwidowskiej koncepcji czasu, autorka wybrała do pełniejszej analizy problem antynomii: wieczność - czasowość, i związanych z nią prób uchylenia przerzeczalności przez sztukę oraz kwestię znaczenia "chwili stanowczej" jako rozstrzygającego momentu w nieciągłym łańcuchu czasowym. Analizie pod tym kątem widzenia poddane zostały utwory: "Aktor", "Za kulisami", "Pierścień wielkiej damy", "Miłość czysta u kąpiel morskich", "Noc tysięczna druga", "Krakus", "Hrabina Palmyra", "Kleopatra", "Słodycz". Najbardziej adekwatna dla Norwidowskiego ujęcia czasu jako przełomu dokonującego się na krawędzi nocy i dnia okazała się formuła "podróży do kresu nocy"; schemat ten był przez poetę realizowany w wielu różnych wariantach. Analizując częstotliwość, funkcje i sposób artystycznego wyzyskania przez Norwida momentów czasowych, referentka wskazywała też na strukturalne funkcje tego motywu w jego twórczości.

W dyskusji zwrócono m.in. uwagę na możliwość dalszej precyzacji problematyki struktury czasu w zależności od realizacji odpowiadających poszczególnym rodzajom literackim.

Dr S. Ś w i o n t e k podjął próbę rekonstrukcji i charakterystyki pewnych aspektów światopoglądu Norwida określanych jako "świadomość dramatyczna". Wewnętrzna antynomiczność myśli Norwida, jej oscylacja między biegunowymi przeciwieństwami, wyrasta genetycznie ze sprzeczności tkwiących w ówczesnej rzeczywistości społeczno-historycznej. Ten układ sprzeczności pozwala usytuować "świadomość dramatyczną" Norwida w kontekście opozycji właściwych światopoglądowi romantycznemu.

W uwagach polemicznych wobec tego referatu podkreślano chwiejność i nieprecyzyjność kategorii "świadomości dramatycznej".

nej" oraz konieczność powiązania tej kategorii z właściwym epoce stylem rozumowania dialektycznego.

Doc. dr M. G ł o w i ń s k i wyszedł od konstatacji, że spośród wielu możliwych form narracyjnych Norwid preferował typ narracji podporządkowanej ogólnym założeniom i tezom światopoglądowym, mianowicie formę przypowieści, która mogła posłużyć za wehikuł dla znaczeń ogólniejszych. Z kolei zajął się referent charakterystyką wyznaczników gatunkowych przypowieści, które mają charakter strukturalny /nie tematyczny/. Zadania narracji parabolicznej i jej otoczenia dyskursywnego wyznaczone są przez strategię podbicia i opanowania czytelnika. Analizie poddane zostało funkcjonowanie przypowieści w obrębie kontekstu gatunkowego liryki. Autor wyodrębnił i scharakteryzował różne warianty realizacji przypowieści - od postaci czystej gatunkowo po ujęcia pośrednie i graniczące już z odmiennymi gatunkami. Wnioski referatu zmierzały do przeciwstawienia praktyki poetyckiej Norwida doświadczeniom i zwyczajom artystycznym romantyków.

W dyskusji podkreślono bogactwo i nowość obserwacji zawartych w referacie: proponowano dalsze rozwinięcie tematu w kierunku poszukiwania sensu poetyckiego w różnych zastosowaniach przypowieści; wskazano też na związki Norwida z tradycją zaznaczoną już np. w epoce baroku; proponowano nadto uwzględnienie szerszego kontekstu literackiego i tradycji alegorii w romantyzmie.

Dr Z. Ł a p i ń s k i zamierzał sformułować kryteria, które pozwoliłyby usytuować Norwida w historii polskiej myśli demokratycznej przeciwstawionej tradycjom ruchów totalitarnych. Wydobyta została opozycja poety wobec wszelkich form etnocentryzmu, a także determinizmu historycznego i radykalnych prób przebudowy społecznej. Określona została nadto w zarysie Norwidowska kulturowa koncepcja człowieka oraz koncepcja organizmu społecznego.

Wypowiedź ta stała się przedmiotem kontrowersji wokół zagadnienia metod interpretacji zjawisk z zakresu historii idei. Zarzucono referentowi, iż jego enuncjacje całkowicie wyjęte są z kontekstu historycznego. Kontekstem niezbędnym do zrozumienia stanowiska Norwida jest sposób narodzin pewnego nurtu konserwatyzmu polskiego - nurtu najdobitniej reprezentowanego przez Kraśńskiego. Dopiero ta perspektywa pozwala zrozumieć starcie Nor-

wida z Mickiewiczem w r. 1848, które było manifestacją opozycji organicyzmu i rewolucjonizmu romantycznego oraz przejawem antagonizmu konserwatywnej antropologii chrześcijańskiej - reprezentowanej przez Norwida, i antropologii rewolucyjnej - reprezentowanej przez Mickiewicza.

Doc. dr M. G r z ę d z i e l s k a, wychodząc z założenia o ciągłości i wewnętrznej prawidłowości procesu rozwoju poezji, ukazała brakujące ogniwo poezji polskiej, sygnalizowane przez lukę w procesie. Tę lukę w życiu literackim doby "przedburzowej" mogła była wypełnić poezja Norwida, gdyby istniały warunki jej recepcji. Przeprowadziwszy konfrontację Norwida z ruchem poetyckim połowy XIX wieku /z poezją późnego romantyzmu, z neoklasycznymi propozycjami Parnasu i z Faleńskim/ autorka uzasadniała tezę o niemożności dokonania przełomu poetyckiego przed powstaniem styczniowym, mimo wygasania romantyzmu, i o braku w ówczesnym życiu literackim warunków dla podjęcia przełomu dokonanego przez Norwida.

Prof. dr B. B i l i Ń s k i zgromadził obszerny rejestr realiów i faktów związanych z kolejnymi podróżami poety do "wiecznego miasta", zwłaszcza z pobytem w Rzymie w latach 1847 - 1848. Podstawę dokumentacyjną referatu stanowiły zarówno teksty, jak twórczość ikoniczna, jak wreszcie autopsja i identyfikacja miejsc związanych z rzymskim epizodem biografii poety. Na tej podstawie autor referatu odtworzył rzymskie itineraria Norwida, zrekonstruował obraz działalności poety w tym okresie i dał zarys kierunku przemian ideowych dokonywających się w twórczości poety pod wpływem wydarzeń roku 1848.

Dr Z. T r o j a n o w i c z o w a podjęła rozważania na temat źródeł narastającego krytycyzmu Norwida wobec Mickiewicza. Na podstawie analizy manifestów poetyckich Norwida autorka wysunęła tezę, iż formułując dwukrotnie program nowej poezji Norwid zrazu wierzył w szansę realizacji postulatów Mochnackiego i stworzenia literatury będącej autoświadomością narodu, w drugiej fazie zaś oceniał dorobek romantyzmu jako trwały i żywotny, ale ciążący również fatalnie nad dalszym rozwojem poetyckim. Mickiewicz został przez niego zaatakowany jako autor "ubałwochwalony" i odczytywany bezkrytycznie. Przeciwno jego jedynowładztwu eksponował Norwid Słowackiego i Krasińskiego, a wzorcom poezji romantycznej panującym w społecznym odbiorze prze-

ciwstawiał program poezji nie odwracającej się od potocznej rzeczywistości.

Podsumowując przebieg Sesji prof. dr Zofia S z m y d t o w a dała wyraz przekonaniu, że jubileusz nie ograniczył się tym razem do procesu kanonizacji, ale stał się sposobnością do rozwinięcia się dialogu i starć polemicznych.

W dyskusji zamykającej Sesję prof. dr Maria J a n i o n zwróciła uwagę, iż podejmowane próby traktowania Norwida jako "progresywnego tradycjonalisty" muszą strzec się jednostronności, a ukazywanie jego ideowych racji i powinowactw /z Ballanche'em raczej niż z de Maistre'em/musi iść w parze z ukazywaniem racji ideowych jego przeciwników.

Doc. dr Z. S t e f a n o w s k a wyraziła przekonanie, że "spory poetów" i "o poetów" nie zmuszają do wyboru racji którejkolwiek ze stron uczestniczących, a akceptacja tradycji Norwidskiej jako tradycji liberalizmu jest tym bardziej wskazana, że ten nurt krytyki skierowanej przeciwko mentalności społeczeństwa polskiego był u nas reprezentowany bardzo słabo.

Zamykając obrady Sesji prof. dr Maria Ż m i g r o d z k a stwierdziła, iż zaprezentowane referaty sygnalizowały kierunek już prowadzonych i godnych podjęcia badań nad spuścizną poety, w obradach Sesji zaś dominował problem wyboru wartości w toku obcowania kulturowego z tradycją.

Poza programem Sesji plenarnej odbyło się spotkanie "przy okrągłym stole" tłumaczy poezji Norwida, które poprowadził dr Edward B a l c e r z a n /UAM, Poznań/, a w którym prócz uczestników Sesji i zaproszonych przedstawicieli prasy udział wzięli: dr Rolf Fieguth /Szwajcaria/, dr George Gümöri/Anglia/, dr Peer Hultberg /Dania/, dr Jan Pilar /ČSR/S/, Andreana Radeva /Bułgaria/, dr Jadwiga Sell /USA/, dr T.Venclova /ZSRR/. Wszyscy zaproszeni goście starali się dostarczyć maksimum wiadomości o recepcji poezji Norwida w kręgu ich kultur narodowych i języków oraz dzielili się własnymi doświadczeniami z pracy przekładowej.

Dr Janina Kamiecnikowa

KRONIKA NAUKOWA
INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

POSIEDZENIE RADY NAUKOWEJ

w dniu 15 października 1971 roku

Posiedzenie Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich PAN w dniu 15 października 1971 r. miało charakter niecodzienny. W pierwszej, publicznej, części zebrania odbyło się uroczyste wręczenie dyplomów 29 doktorom nauk humanistycznych i 20 doktorom habilitowanym, którzy uzyskali te stopnie w Instytucie Badań Literackich w latach 1968-1971.

Posiedzenie otworzył przewodniczący Rady, prof. J. Krzyżanowski, a po nim przemawiał p.o. dyrektora Instytutu, dr hab. Z. Goliński. Zwrócił on uwagę na fakt, że akurat przed 50 laty w murach Uniwersytetu Jagiellońskiego nadano stopień doktora prof. J. Krzyżanowskiemu, zaś w Uniwersytecie Warszawskim - prof. K. Górskiemu, Półwiecze pracy naukowej obu uczonych może być przykładem rzetelnego i owocnego wysiłku badawczego, pasji poznawczej i umiłowania dziejów rodzimej kultury - mówił dr hab. Z. Goliński, te cechy stawiając za wzór pracownikom, którym w Instytucie nadano stopnie doktorów i doktorów habilitowanych, i podkreślając zarazem ciągłość humanistycznej tradycji, jaką Instytut Badań Literackich podtrzymuje m.in. dzięki udziałowi jubilatów w naukowym i organizacyjnym życiu Instytutu. Mówca zwrócił się w zakończeniu do prof. K. Górskiego i prof. J. Krzyżanowskiego z wyrazami serdecznej wdzięczności za tę współpracę, życząc im - i Instytutowi - by podtrzymywali ją jak najdłużej, tworząc nadal wiele książek dla licznego zastępu uczniów.

Po podziękowaniu obu jubilatów ponownie zahrał głos p.o. dyrektora Instytutu, zwracając się do promowanych w Instytucie doktorów i doktorów habilitowanych z życzeniami dalszych sukcesów naukowych, które, jak świadczą obecnie, tak i w przyszłości dowodzić będą najlepiej sensu istnienia Instytutu Badań Literackich i jego poczyną.

Następnie przewodniczący Rady Naukowej wręczył dyplomy doktorom nauk humanistycznych:

Stefanii Bańcer

Zdzisławowi Łapińskiemu

Janowi Błońskiemu

Hannie Małgowskiej